

Erőszak az iskolában

Csík Orsolya

Rose, I. (2010): *Az iskolai erőszak. Tanulmány az elidegenedésről, a bosszúról és a jóvátételről.* Lélekben Otthon Könyvek, Oriold és Társai Kiadó, Budapest.

Az amerikai *Ingrid Rose: Az iskolai erőszak* című könyve meglepő lehet az olvasók számára, hiszen a bestsellerekre vagy ismeretterjesztő művekre jellemző megoldásokat találunk benne. Például a hátsó borítón a rövid ismeretterjesztő leírás mellett két dicsérő véleményét is olvashatjuk, illetve a Köszönetnyilvánításban a családtagok említése is szerepel. A kötet alcímet is kapott: *Tanulmány az elidegenedésről, a bosszúról és a jóvátételről.* A műfaji besorolás félrevezető. Szerkezetét és stílusát tekintve inkább kézikönyvről van szó – bár ennek ellentmond a 144 oldalnyi terjedelem. A főszöveget ugyanakkor aránylag tekintélyes, 127 tétel irodalomjegyzék és 4 oldalas tárgymutató egészíti ki. A bibliográfia hibája lehet, hogy kizárólag angol nyelvű tételeket tartalmaz még az

olyan könyvek esetében is, melyeknek van magyar kiadása. Mivel szakirodalomról beszélünk meglepő, hogy a források között szerepel a Pink Floyd *The Wall* című nagylemeze, valamint a tárgymutatóban is megtalálható az *Another Brick in the Wall*. A kézikönyv-jelleget erősíti a szöveg didaktikussága is. Az *Előszó-t Összefoglalásnak* nevezett bevezető követi, majd fejezetenként ismétlődik a gyakran pontokba rendezett összefoglalás, a szövegek pedig rendre a tartalmat előlegező „célkitűzéssel” kezdődnek. El kell persze ismerni, hogy mindez megkönnyíti az olvasó dolgát, segít belátni az Oriold és Társai Kiadónál idén megjelent könyv szemléletét, megérteni a használt mélylélektani szakkifejezéseket. *Rose* ugyanis jungiánus szemlélettel mutatja be az erőszakhoz, benne az iskolai erőszakhoz vezető lelki folyamatokat, illetve azok feldolgozásának, az erőszak megelőzésének, illetve a megnyilvánult erőszak kezelésének lehetséges módját, technikáit.

Az 1. fejezet az Egyesült Államok helyzetét írja le különböző forrásokból, kutatásokból származó riasztó statisztikai adatokkal: az 1999-2000-es tanévben például közel másfélmillió erőszakos cselekményt jelentettek az iskolák. A szerző külön elemzi az iskolai lövöldözések és a kortársi bántalmazások társadalmi okait, de foglalkozik az iskolarendszerben, a tanárok és a szülők gyermekképeiben, az agresszió jellemző kezelési módjában megmutatózó problémákkal is. A helyzet áttekintését követően, a 2. fejezetben röviden összefoglalja a mélylélektan erőszakkal, így az iskolai erőszakkal kapcsolatos nézeteit, az azt leíró alapfogalmakat *Freud, Jung, Weistein és Platt*, illetve *Mindell* munkásságából. A 3. fejezettől a szerző már saját gyakorlati alapján, számos eseteleírás segítségével, ugyanakkor elméleti szempontból is jól körülhatároltan, más kutatásokra is bőszégesen hivatkozva mutatja be a problémakör leírásának és kezelésének egy lehetséges új módját.

A fejezet központi kategóriája az Árnyék. Ide tartozik mindaz, amit az individualizáció folyamatában az egyén elfojt egy olyan közegben, amely az individualizáció során természetesen megjelenő érzéseket és attitűdöket nem ismeri el létezőként, sőt tiltja. Ez a csoport bűnbakot képez azokból, akiknél agresszív reakci-

ókat tapasztal, kirekeszti őket, így megfosztja épp a számukra fontos, kívánatos kapcsolatoktól. Az egyén „képtelenné válik saját életével kapcsolatosan a hatékony cselekvésre”, ami „dühöt, destruktív tetteket válthat ki”. A *beavatkozás módszerei* című fejezet természetesen nem közvetlenül alkalmazható eljárásokat mutat be, hanem elméleti háttérbe ágyazva, esetek bemutatásával írja le, miként lehet a képek, az álmok, az archetípusok és belső mítoszok révén felszínre hozni és kezelhetővé tenni a belső tudattartalmakat. Rose kiemeli, hogy „a mítoszok, mesék nemcsak belső fejlődésre bátorítanak, hanem megtanítanak a közösségi és szociális vívmányok értékelésére is”, miközben „az erőszak új mitológiája jön létre, amikor a család és a kulturális környezet nem kínál kifejezési formát a rosszalott érzelmek számára” (77. oldal). Az 5. fejezet mindezen egyfajta folytatása. Azokat a pszichodinamikai történéseket elemzi, melyek az antiszociális személyiség kialakulásához vezethetnek. A tartalom érzékeltetésére talán elég néhány, az alfejezetek címét is adó, egyébként közismert kifejezés felsorolása: nélkülözés, szegény, grandiozitás, hatalom és bosszú, gyűlölet és düh, irigység. A *Csoportdinamika és kvantummező* fejezetcímet ugyanakkor fontos legalább röviden értelmezni. A szerző (Mindell nyomán) azt emeli ki, hogy a megoldás terepe, kulcsa a csoport, méghozzá a *mély demokrácia* alapelvein működő csoport – vagyis „azon sajátos érzésen és hiten, hogy minden részünk eredendően fontos, miképpen a körülöttünk lévő világban található minden szempont is” (104. oldal). Rose szerint a „mező” a közösség légköre, klímája. A mezőnek egymást átható, meghatározó szintjei vannak: egyén, kapcsolat, részecske, csoport, rendszer. Egy felnőttes (szülők, igazgató, oktatási irányító) körében végzett mediáció leírásával a szerző azt igazolja, hogy egy adott problémahelyzetben „minél több szintje jelenik meg a mezőnek, annál szélesebbé válik a dialógus perspektívája” (110. oldal), és a szereplők közösen juthatnak megoldásra. (Érdemes megjegyezni, hogy ennek az elvont, ugyanakkor részletezően gyakorlati fejezetnek a végén hiányzik az összefoglalás.)

A *Következtetések és záró megjegyzések* keretében Rose köznapi stílusban összegez, újabb kutatási lehetőségeket sorol fel, végül *Rollo May* alapján fontos kiemelést tesz. Eszerint „az erőszak az a végső destruktív pótlék, amely akkor kerül előtérbe, amikor az egyénnek nincs valódi kapcsolata..., amikor valaki nem tud másban érzelmeket kiváltani ... felszínre tör az erőszak, mint a kapcsolat nélkülözhetetlenségének démona, ...hogyan a lehető legközvetlenebb módon teremtsen kapcsolatot valakivel.” (130–130. oldal) Mindezek tükrében talán jól értelmezhető a könyv alcíme is: a negatív attitűdök árnyékba helyezése lelki bizonytalansághoz és *elidegenedéshez* vezet. A közegben, amely tiltja az agresszió megnyilvánulását, az ilyen tettek bűnbakképzést váltanak ki, ami az egyént a *bosszúra* készíti. A *jóvátételnek*, illetve a szélsőséges megnyilatkozások megelőzésének pedig egyaránt a mély demokrácia elvén működő csoport lehet a terepe.

Az iskolai erőszak hazánkban is jelen van, sőt annak átokfutásos esete is megtörtént már. A könyv kiadása tehát határozottan időszerű. Tény persze, hogy Magyarországon a pszichoanalitikus szemlélet és terápiás gyakorlat sokkal kevésbé terjedt el, mint az Egyesült Államokban. Iskolarendszerünk, pedagógiai gyakorlatunk meghatározó része is még mindig inkább irányító-korlátozó rendszerű, mint együttműködő-megengedő. A probléma fontos, és a szöveg didaktikussága ellensúlyozhatja, hogy kevésbé olvasmányos. Így esély van arra, hogy a magyar kiadás is elérje a szerző által megfogalmazott célokat: hogy a könyv az iskolai agresszió jelenségének „dinamikáját mind jobban megértesse a szakértőkkel, a családtagokkal, az iskola munkatársaival és a legtágabb értelemben vett oktatási rendszerrel. ... mindegyiküket ráébreszti ..., hogy minden diák önálló személyiség, saját tapasztalatai, reakciói, hitei és attitűdjei vannak, és joga van az elismerésre és a tiszteletra.” (10. oldal) És az is előny, ha a mélylélektani szemlélet és kifejezések jobban elterjednek a hazai pedagógiai szaknyelvben.